

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

Zápis z 8. schůzky pracovní skupiny NMS „Populační a školské průzkumy o postojích k užívání drog“

v Praze dne 19. 6. 2008

Přítomni: Mgr. Jiří Holub (ÚZIS ČR), Ing. Blanka Nechanská (ÚZIS ČR), PhDr. Ladislav Csémy (PCP), PhDr. Petr Sadílek (LIC), Mgr. Kateřina Škařupová (NMS), Mgr. Pavla Chomynová (NMS)

Nepřítomni: MUDr. Tomáš Zábranský, PhD. (Centrum adiktologie), Prof. PhDr. Marek Blatný (PSÚ AV ČR), MUDr. Viktor Mravčík (NMS)

Program setkání:

1. Příprava a harmonogram realizace celopopulační studie zaměřené na užívání nelegálních drog v roce 2008 (NMS + Centrum adiktologie),
2. Výběrové šetření o zdravotním stavu obyvatel (HIS) – výhled do budoucna, zapojení do mezinárodního projektu EHIS (Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR),
3. Reprezentativní šetření Výzkum občanů, Výzkum lékařů (Lékařské informační centrum),
4. Školní studie ESPAD - realizace studie v roce 2007, příprava publikace s výsledky studie (Psychiatrické centrum Praha + NMS),
5. Školní studie HBSC - realizace v roce 2006 (Psychiatrické centrum Praha),
6. Vývoj projektu SAHA (Rizikové faktory školního, sociálního a zdravotního vývoje mládeže) - realizován v roce 2003 (Psychologický ústav AVČR),
7. Studie Tanec a drogy 07 - průběh a výsledky studie v roce 2007 (NMS),
8. Průzkumy zaměřené na hodnocení rozsahu kouření a konzumace alkoholu v populaci (Státní zdravotní ústav),
9. Různé – dostupné informace o dalších průzkumech realizovaných v letech 2006-2007 a plán připravovaných studií, diskuze,
10. Příprava kapitoly pro Výroční zprávu o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2007: Užívání drog v populaci.

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

Vývoj v oblasti realizovaných celopopulačních a školských průzkumů sledujících rozsah užívání drog a postoje a názory na užívání drog

Průzkumy v obecné populaci:

- **Příprava Celopopulační studie zaměřené na užívání nelegálních drog v roce 2008**
 - výběrové šetření zaměřené na užívání návykových látek (tabáku, alkoholu a nelegálních drog) v obecné populaci – jedná se o úkol z Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2007-2009
 - návaznost na Výběrové šetření o zdravotním stavu a životním stylu obyvatel ČR zaměřené na zneužívání drog realizované v r. 2004 Ústavem zdravotnických informací a statistiky ČR
 - výběrový vzorek: cca 4200 respondentů, věk 15-64 let, navýšení vzorku ve věkové skupině 15-29 let
 - dotazník:
 - i. Evropský modelový dotazník (srovnatelnost se studií ÚZIS 2004)
 - ii. Modul dostupnosti nelegálních drog
 - iii. Modul intenzivní užívání konopných látek
 - iv. Modul konopné trhy
 - součástí je pilotní testování celého dotazníku:
 - i. fokusní skupiny (kognitivní testování)
 - ii. předvýzkum (pilotní testování na vzorku 350 respondentů)
 - realizátor: NMS ve spolupráci s Centrem adiktologie a agenturou INRES-SONES, která byla vybrána ve výběrovém řízení na realizaci veřejné zakázky
 - harmonogram:
 - i. příprava dotazníku (duben-květen 2008)
 - ii. výběrové řízení na agenturu pro sběr dat (duben-květen 2008)
 - iii. fokusní skupiny (květen 2008)
 - iv. předvýzkum (červenec 2008)
 - v. příprava realizace celopopulační studie (září-říjen 2008)
 - vi. sběr dat pro celopopulační studii (říjen-listopad 2008)
 - vii. analýza dat (2009)
 - doporučení: zařadit do dotazníku minimální zdravotní modul (3 otázky zaměřené na subjektivní pocit zdraví a výskyt nemocí/obtíží v posledních 12 měsících); návrh bude diskutován ve skupině k přípravě studie
- **Evropské výběrové šetření o zdravotním stavu obyvatel (ECHIS)**
 - mezinárodní šetření koordinuje Eurostat, českým partnerem je ÚZIS ČR
 - výběrové šetření zaměřené na zdraví obyvatel, návaznost na výběrová šetření (HIS) z let 1993, 1996, 1999 a 2002
 - příprava ECHIS od roku 2003, doporučená realizace 2007-2008
 - dotazník: schválená verze v r. 2006 (cca 32 stran, délka rozhovoru 1 hodina)
 - i. Modul týkající se zdravotního stavu
 - ii. Modul zaměřený na zdravotní determinanty

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

- iii. Modul věnovaný zdravotní péči
 - otázky týkající se nelegálních drog: v mezinárodní verzi dotazníku jen otázky na to, zda respondent zná osobně někoho, kdo užil konopné látky nebo jiné nelegální droga; český dotazník bude zjišťovat i osobní zkušenost s užitím vybraných nelegálních drog
 - standardní otázky na kouření tabáku a konzumaci alkoholu, navíc otázky týkající se pasivního kouření
 - proběhlo kognitivní testování dotazníku a pilotní testování na vzorku 250 respondentů
 - výběrový soubor: cca 4000 respondentů starších 15 let; výběr respondentů z Centrálního registru obyvatel
 - tazatelská síť: Český statistický úřad (ČSÚ) a Zdravotní ústavy
 - harmonogram realizace:
 - i. 1. fáze sběru dat – červen-červenec 2008
 - ii. 2. fáze sběru dat – září 2008
 - iii. příprava databáze – do konce r. 2008
 - iv. analýza dat – 2009
 - v. publikace výsledků průběžně v r. 2009 (Aktuální informace)
 - předání dat do Eurostatu ve standardní podobě
 - další vlna studie předběžně plánována na r. 2012-2013, snaha o periodicitu 5 let
- **Reprezentativní šetření Výzkum občanů, Výzkum lékařů**
 - Lékařské informační centrum každoročně od r. 1995 realizuje reprezentativní průzkum v obecné populaci (Výzkum občanů), jednou za dva roky výzkum mezi lékaři – zaměření na zdravotnictví, zdraví a životní styl
 - probíhá vždy v listopadu-prosinci, formou omnibusu; do průzkumu je možné zařadit vlastní otázky
 - Výzkum lékařů v roce 2007: zahrnuty také otázky NMS na uživatele návykových látek registrovaných u lékařů – na základě výsledků se připravuje prevalenční odhad uživatelů opiátů (uživatelů Subutexu)
 - od r. 1995 je součástí Výzkumu občanů stejný set otázek věnovaných kouření (zadává Státní zdravotní ústav) a otázky ke konzumaci alkoholu

Průzkumy ve školní populaci:

- **Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD)**
 - projekt je zaměřen na užívání alkoholu a nelegálních drog mezi 16letými studenty středních škol, poslední vlna realizace studie proběhla v r. 2007 – zapojili se i 16letí žáci 9. tříd základních škol
 - změny v dotazníku – ale je zachována srovnatelnost základních výsledků
 - výsledky zveřejněny na tiskové konferenci 25. 1. 2008, připravuje se publikace s podrobnými výsledky (vydání se předpokládá do konce r. 2008) ve stejné struktuře jako byla zpráva vydaná v r. 2006 (ESPAD 2003)
 - publikace bude distribuována také do škol, které se do studie zapojily
 - mezinárodní srovnání: publikace bude zveřejněna 9. 12. 2008

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

- do r. 2003 se pro mezinárodní zprávu odevzdávaly standardní tabulky s agregovanými výsledky, od r. 2007 se odevzdává databáze; data jsou jednotně čištěna, zpráva bude vycházet z individuálních dat
- rozsah souboru: pro mezinárodní srovnání konečný vzorek 3 901 respondentů, tato data však nejsou vhodná pro krajská srovnání (navýšení vzorku pro potřeby krajského srovnání obdobně jako v r. 2003)
- odmítnutí účasti ve studii ze strany škol bylo minimální

- **Studie HBSC**
 - mezinárodní studie Health Behaviour in School-Aged Children, pravidelně se opakuje každé 4 roky, v ČR poprvé realizována v r. 1994, naposledy v r. 2006 (do r. 2002 realizátorem Psychiatrické centrum Praha, v r. 2006 Státní zdravotní ústav)
 - studie je zaměřená na zdravotní chování dětí ve věku 11, 13 a 15 let (tj. žáci 5., 7. a 9. tříd ZŠ) a determinanty zdraví
 - dotazník: stejný pro všechny kohorty, komplikovaná formulace některých otázek, především pro žáky 5. tříd
 - v oblasti užívání drog (pouze mezi žáky 9. tříd ZŠ) se sledují konopné látky, extáze, těkavé látky a psychoaktivní léky, snaha získat data také o zkušenostech s užitím pervitinu
 - zveřejněny články v odborném tisku, připravuje se publikace s podrobnými výsledky studie, koncem června 2008 bude zveřejněna mezinárodní zpráva
 - realizaci studie přebírá Státní zdravotní ústav (Mgr. Tomáš Bláha), otázkou je budoucnost studie, především její finanční zajištění

- **Projekt SAHA (Social and Health Assessment)**
 - projekt zaměřený na rizikové faktory vývoje mládeže v městských oblastech, cílovou skupinou jsou žáci/studenti ve věku 12, 14 a 16 let (tj. 7. a 9. třídy ZŠ, 2. ročník SŠ)
 - není primárně epidemiologická studie sledující výskyt negativních jevů, ale výzkum zaměřený na psychologicko-psychiatrické souvislosti dětské vývojové psychopatologie; je však možné studii pro epidemiologické účely využívat
 - nové informace týkající se vývoje projektu a předpokládaného pokračování studie v budoucnosti nejsou k dispozici, studie byla realizována v r. 2003 (Psychologický ústav Akademie věd ČR)

Průzkumy ve specifických skupinách populace:

- **Studie Tanec a drogy 07**
 - studie zaměřená na rozsah užívání drog na taneční scéně (mezi příznivci elektronické taneční hudby), navazuje na obdobný průzkum z r. 2003, realizátorem je Národní monitorovací středisko
 - sběr dat prostřednictvím internetového dotazníku – sebenominační výběr respondentů, nelze tedy zobecnit na celou populaci příznivců taneční hudby

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

- výběrový vzorek: 2443 respondentů (vyplnili celý dotazník; přístupů na webovou stránku bylo několikanásobně více)
- dotazník srovnatelný s r. 2003 – zkrácený o některé postoje otázky, sexuální chování
- výsledky byly zveřejněny v březnu 2008, připravuje se publikace s podrobnými výsledky studie (do konce r. 2008)
- diskuze: sebenominační výběr a reprezentativita souboru, problematičtější je zajistit reprezentativní výběr respondentů na taneční scéně; v rámci projektu Safer Party 2008 bude na tanečních akcích preventivní stan, v rámci něj bude probíhat dotazníkový průzkum mezi účastníky festivalů

Průzkumy zaměřené na kouření a konzumaci alkoholu:

- **Projekt věnovaný vývoji kuřáctví v obecné populaci**
 - v rámci každoročního Výzkumu občanů (LIC) sledována od r. 1995 prevalence kuřáctví v populaci – stejný set otázek v dotazníku (zadavatelem je Státní zdravotní ústav)
 - cílová věková skupina 15-64 let
 - výsledky zveřejněny na tiskové konferenci: trendy vývoje kuřáctví v letech 1996-2006
 - od r. 2005 se pravidelně sledují postoje občanů k zákazu kouření v restauracích
 - v r. 2007 nově zařazeny otázky vztahující se ke kouření vodních dýmek (nový trend)
- **Studie GYTS (Global Youth Tobacco Survey)**
 - mezinárodní projekt zaměřený na rozsah a trendy v kouření mezi školní mládeží, koordinuje WHO, českým partnerem je Státní zdravotní ústav
 - v ČR realizováno v letech 2002 a 2007
 - novým fenoménem mezi mládeží je kouření vodních dýmek
- **Studie zaměřená na hodnocení dopadu krátkých intervencí v oblasti užívání alkoholu**
 - validizace dotazníku AUDIT – skriningový nástroj na rizikovou konzumaci alkoholu v obecné populaci
 - sběr dat v ordinacích praktických lékařů
 - sebráno cca 2800 dotazníků; u osob s rizikovou konzumací alkoholu sledován dopad krátkých intervencí (osoby sledovány znovu po 6 měsících) – hodnocení efektivity krátké intervence
 - připravuje se publikace v odborném tisku

Další průzkumy:

- **Epidemiologie psychiatrických poruch v populaci**
 - projekt v rámci výzkumného záměru Psychiatrického centra Praha, na období 2005-2007
 - sběr dat v r. 2005; celkem dotázáno více než 3000 respondentů

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

- projekt zaměřený na poruchy vyvolané tabákem, alkoholem a drogami; zaměření na odhad psychiatrických poruch v populaci (úzkostné poruchy, deprese apod.)
- zaměřené na dospělou populaci
- výsledky budou publikovány, prioritou jsou aspekty psychiatrických poruch

- **Projekt evaluace komunitního programu primární prevence**
 - srovnávání tříd zapojených do preventivního programu Prevcentra (Praha 6) a tříd zapojených pouze do Minimálního preventivního programu – experimentální a kontrolní skupina; hodnocení efektivity preventivního programu
 - realizátorem projektu je Centrum adiktologie ve spolupráci s o.s. Prevcentrum Praha
 - studie běží od r. 2003 – výchozí test mezi žáky 5. tříd, retest v 7. třídě (r. 2005), druhý retest v 9. třídě (r. 2007)
 - používán dotazník ESPAD + znalostní dotazník
 - není identifikace jednotlivců, ale školních tříd
 - výsledky zveřejněny na tiskové konferenci k ukončení projektu 28. 4. 2008, data získaná v rámci projektu budou k dispozici pro Výroční zprávu o stavu ve věcech drog v ČR v r. 2007

- **Školní dotazníková studie o návykových látkách, rizikovém chování a volnočasových aktivitách**
 - studie regionálního charakteru – Městská část Praha 2
 - cílová populace: žáci 5.-9. tříd ZŠ, celkem 803 respondentů
 - výsledky budou k dispozici pro Výroční zprávu o stavu ve věcech drog v ČR v r. 2007

Příprava kapitoly Užívání drog v populaci pro Výroční zprávu o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2007:

- představena struktura a navrhovaný obsah kapitoly Užívání drog v populaci – shrnuta informace v jednotlivých podkapitolách:
 - i. Užívání drog v obecné populaci: informace o Evropském výběrovém šetření o zdraví (ECHIS), výsledky studie Postoje společnosti k problematice drog, informace o připravované Celopopulační studii o užívání drog v r. 2008
 - ii. Užívání drog ve školní populaci: výsledky studie ESPAD 2007, školní průzkumy regionálního rozsahu (výsledky získané v rámci projektu Prevcentra a Městské části Praha 2)
 - iii. Užívání drog ve specifických skupinách populace: výsledky studie Tanec a drogy 07
- členové pracovní skupiny byli požádáni o kontrolu uvedených informací, případné doplnění a zpětnou vazbu k obsahu kapitoly

**NÁRODNÍ
MONITOROVACÍ
STŘEDISKO
PRO DROGY
A DROGOVÉ ZÁVISLOSTI**

Úřad vlády České republiky
Nábřeží Edvarda Beneše 4
118 01 Praha 1 – Malá Strana
tel.: +420 296 153 222
fax: +420 296 153 264

Obecná témata diskuze:

- zahrnutí standardních otázek minimálního zdravotního modulu do připravované Celopopulační studie o užívání drog v r. 2008 – jedná se o 3 otázky, byla by srovnatelnost s jinými studii hodnotícími zdravotní stav populace; tato otázka bude zvážena členy realizačního týmu celopopulační studie
- problémem průzkumů v obecné populaci je časté odmítání rozhovorů a účasti ve studiích – dochází k přetíženosti respondentů množstvím různých průzkumů; ve studiích je třeba podrobně sledovat non-respondenci, důvody odmítání rozhovorů, ale také např. chybovost informací v registrech, které slouží jako opora výběru
- otázkou diskutovanou v souvislosti se školními studii je požadavek na souhlas rodičů se zapojením dítěte (mladšího 15 let) do dotazníkového šetření; různá řešení – informovaný souhlas, pasivní souhlas, odvolání na Úmluvu o právech dítěte – právo vyjádřit svůj názor (vždy se jedná o anonymní dotazníkové studie)
- problém financování studií: v posledních letech se objevuje problém s nedostatkem finančních prostředků z veřejných zdrojů i grantů na realizaci rozsáhlejších populačních studií zaměřených na problematiku užívání návykových látek, zároveň dochází k personálním změnám a reorganizacím v některých institucích zapojených do realizace průzkumů, čímž je ohrožena kontinuita a budoucnost realizace některých studií; nabízí se možnost zařadit prioritní otázky do omnibusových šetření, což však neřeší potřebu realizace specifických úzce zaměřených výzkumů a požadavky na účast v mezinárodních projektech
- přístup k datovým souborům z jednotlivých studií pro vědecké a studijní účely: v současnosti není v ČR formalizován postup pro zpřístupňování dat externím zájemcům a podmínky, za jakých lze data využívat, řeší se individuálně; do budoucna by bylo vhodné sjednotit postup a podmínky pro přístup k datům (existují zahraniční vzory, např. přístup k mezinárodní databázi ESPAD)
- je nutné udržovat vzájemnou informovanost o realizovaných celopopulačních a školských průzkumech mezi členy pracovní skupiny a rozšiřovat tyto informace spolu s výsledky studií mezi odbornou i širokou veřejnost prostřednictvím zpráv z výzkumu a článků v odborných časopisech

Termín další schůzky pracovní skupiny:

Další schůzka se uskuteční v závislosti na vývoji jednotlivých průzkumů. Termín schůzky bude upřesněn v pozvánce.

Zpracovala: Pavla Chomynová
V Praze dne 20. 6. 2008